

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Politologica XVII (2016)

ISSN 2081-3333

RECENZJE

Bronisław Geremek, Skuteczność i racja stanu. Z teki Ministra Spraw Zagranicznych RP, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2016

Bronisław Geremek (1932–2008) – wybitny historyk mediewista, wielce zasłużony działacz opozycji demokratycznej, czołowy ekspert i doradca NSZZ „Solidarność”, jeden z głównych architektów Okrągłego Stołu, w III RP wieloletni poseł na Sejm, minister spraw zagranicznych oraz europarlamentarzysta. Ta zwięzła nota biograficzna opisuje karierę polityczną nietuzinkowego człowieka o wielkim umyśle i niezwykłym charakterze, którego fundamentalne wybory i działania, zawsze poprzedzone głęboką, odpowiedzialną i etyczną refleksją, pozwoliły mu wejść w poczet najważniejszych, a przy tym najbardziej wpływowych postaci polskiego życia publicznego drugiej połowy XX wieku. Wielu ludzi uznawało go za niepodważalny autorytet, dla znacznej części oponentów pozostawał osobą darzoną niekłamaną estymą, widziano w nim odważnego wizjonera i zarazem trzeźwego realistę, stanowił swoisty wzorzec politycznego praktyka kierującego się wywiedzionym z humanistycznej aksjologii i inteligenckiego etosu imperatywem służby *pro publico bono* – innymi słowy, zaliczał się do elitarnego grona mężów stanu.

Najpoważniejsze wyzwanie, przed jakim B. Geremek stanął po przełomie 1989 roku, wiązało się z objęciem funkcji ministra spraw zagranicznych (1997–2000) w koalicyjnym gabinecie (AWS–UW) Jerzego Buzka. Przejęcie przez niego odpowiedzialności za ster polskiej dyplomacji miało miejsce w wyjątkowym czasie, nie tylko z uwagi na powrót do władzy skonfliktowanego obozu postsolidarnościowego, ale przede wszystkim z powodu finalizowania przez Polskę rokowań członkowskich z NATO i w przededniu zainicjowania procesu negocjacji akcesyjnych z Unią Europejską. Realizacja strategicznych celów polityki zagranicznej, tj. umocnienie bezpieczeństwa państwa poprzez integrację ze strukturami świata zachodniego oraz próby wypracowania regionalnej pozycji kraju w oparciu o rozwój korzystnych stosunków z sąsiadami, nie byłyby możliwa bez wielkiego, osobistego wkładu i entuzjazmu dla idei europejskiej tego znamienitego badacza dziejów plebsu średniowiecznego Paryża. Celem przypomnienia zasług człowieka biorącego czynny udział we wprowadzaniu Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego, a także dla oddania należnego mu uznania oraz upowszechnienia jego spuścizny intelektualnej i myśli politycznej z okresu, gdy w znacznym stopniu nadawał on ton państwowym działaniom na arenie międzynarodowej, sumptem Fundacji Centrum im. prof. Bronisława Geremka ukazała się niedawno książka pt. *Skuteczność i racja stanu. Z teki Ministra Spraw Zagranicznych RP*.

Publikacja ta stanowi kompilację tekstów napisanych bądź wygłoszonych przez legendarnego działacza „Solidarności” w latach 1998–2000, na które składają się m.in. – posegregowane – według charakterystyki – wystąpienia sejmowe (coroczne sprawozdania na temat kierunków polityki zagranicznej), okolicznościowe przemówienia, listy itp. oraz przedruki wywiadów udzielonych poczytnej prasie krajowej i obcojęzycznej.

Uwagę zwracają już pierwsze słowa tytułu omawianego tomu, ponieważ w niezwykle trafny sposób oddają one istotę aktywności ministerialnej B. Geremka, wskazując na *sui generis* aksjomat stojący u podstaw poczynań tego wytrawnego dyplomaty. Przyjęcie nadrzędnego kryterium w postaci prymatu państwowego interesu i dążenie do maksymalnej efektywności projektowanych działań, zawsze stanowiły kluczowe wyznaczniki podejmowanych przez niego wyborów na płaszczyźnie międzynarodowej. Taka postawa nie była jednak równoznaczna z uprawianiem wykalkulowanej i wyrachowanej *realpolitik*, nie oznaczała też całkowitej akceptacji dla reguł obowiązujących w nierzadko idącej na etyczne kompromisy rozgrywce na geopolitycznej – by odwołać się do Zbigniewa Brzezińskiego – „wielkiej szachownicy”. Rację ma bowiem Jacek Głazewski, pisząc że: „Podstawą stylu uprawiania polityki przez Bronisława Geremka było przekonanie o logice wyboru fundamentalnych wartości – wyboru podyktowanego racją odpowiedzialnie podjętej refleksji, która z kolei obejmuje długie pasma skutków działań politycznych, a nie ich krótkotrwałe i koniunkturalne odpowiedniki” (Głazewski 2015: 33).

Za cenny walor analizowanego wydawnictwa niewątpliwie należy uznać – dokonany przez J. Głazewskiego – dobór i opracowanie tekstów wchodzących w skład dorobku byłego szefa resortu spraw zagranicznych. Z zebranych w jednym miejscu materiałów zarówno o oficjalnym, jak i mniej sformalizowanym charakterze, wyłania się bowiem obraz pozwalający czytelnikowi na bliższe oraz pełniejsze zapoznanie się z poglądami i doniosłym sposobem myślenia B. Geremka nad zagadnieniami definiującymi rację stanu i priorytety polskiej dyplomacji u przełomu tysiącleci. Wielkie wyzwania, cele i zadania stojące wówczas przed elitami politycznymi Polski, w obliczu kształtującego się na nowo postzimnowojennego ładu globalnego, nie tylko wiązały się z procesami rozszerzania struktur europejskich i euroatlantyckich, ale także dotyczyły kwestii ułożenia obciążonych niełatwą historią stosunków z sąsiadami na Wschodzie i Zachodzie czy zagwarantowania krajowi, na miarę przejawianych ambicji i posiadanego potencjału, odpowiednio znaczącej roli w otoczeniu międzynarodowym. Dla koryfeusza polskiego liberalizmu symptomatyczne było postrzeganie tych strategicznych dążeń polityki zagranicznej państwa – wymagających ogromnego nakładu sił i konsensusu ponad ideologicznymi podziałami – przez pryzmat bliskich mu wartości demokracji, wolności, poszanowania praw człowieka oraz solidarności, w których upatrywał on jednocześnie fundament ziszczenia się jego wielkiego marzenia o prawdziwie zjednoczonej Europie.

Recenzowana publikacja nie jest pozbawiona kilku mankamentów i braków, co prawda niewpływających znacząco ujemnie na recepcję znajdujących się w niej treści, ale wywołujących poczucie pewnego informacyjnego niedosytu, szczególnie

u odbiorców jedynie powierzchownie zaznajomionych z współczesną historią i nieorientowanych w meandrach polskiej polityki zagranicznej schyłku XX wieku. Na negatywną ocenę zasługuje przede wszystkim rezygnacja z formy wstępu lub przedmowy, w której można by zawrzeć ogólne wprowadzenie w problematykę poruszanych w tomie zagadnień, a zwłaszcza przedstawić przynajmniej syntetyczny zarys biograficzny sylwetki B. Geremka¹. Nienajlepszym rozwiązaniem wydaje się również ulokowanie na początku książki *résumé* poszczególnych tekstów, zamiast zamieszczenia w każdym z nich objaśnień i krótkich komentarzy, np. w formie przypisów merytorycznych pozwalających czytelnikowi na lepsze i bardziej dogłębne zrozumienie tematyki dotyczącej orientacji polskiej dyplomacji na tle kontekstu wielu ważnych wydarzeń i procesów zachodzących w ówczesnej sytuacji międzynarodowej. Za pewnego rodzaju wadę należy wreszcie uznać fakt, że zapis jednego z przemówień okolicznościowych zebranych w publikacji – wygłoszonego po angielsku przed audytorium zgromadzonym w siedzibie prestiżowego brytyjskiego *thik-thanku* Chatham House – został przytoczony w oryginale, bez dodatkowego tłumaczenia w języku polskim, utrudniając zapoznanie się z jego przekazem osobom nieposługującym się mową Szekspira.

Ogólna ocena poddanego niniejszej recenzji wydawnictwa wypada pozytywnie, ponieważ za sprawą skompletowanych w zbiorczym tomie materiałów pochodzących z różnorodnych źródeł, czytelnik otrzymuje unikalną szansę na całościowy wgląd w spuściznę byłego ministra spraw zagranicznych, który dzięki ogromnemu talentowi, wiedzy i politycznej intuicji, stał się naocznym świadkiem i architektem wydarzeń o bezprecedensowym charakterze w dziejach polskiego państwa. Wartość tego, o czym mówił i w jaki sposób myślał „jeden z ojców-założycieli wolnej Polski” (Modzelewski 2008) – jak celnie określił go Karol Modzelewski – na temat miejsca i roli naszego kraju na arenie międzynarodowej, nabiera wyjątkowej wymowy w obecnej rzeczywistości. W świecie – nawiązując do Zygmunta Baumana – „płynnej nowoczesności”, pogrążonym w coraz większej niepewności i niestabilności, gdzie spektakularne triumfy osiąga retoryka populistyczna, górę biorą narodowe egoizmy, liberalna demokracja doświadcza ewidentnego kryzysu, a projekt wspólnej Europy ulega erozji pod wpływem tendencji eurosceptycznych – uwidacznia się potrzeba refleksji politycznej łączącej trzeźwy realizm z perspektywą moralną, czyli dokładnie takiej, jaka cechowała B. Geremka.

Radostaw Cybulski

Bibliografia

Geremek Bronisław. 2016. *Skuteczność i racja stanu. Z teki Ministra Spraw Zagranicznych RP*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.

¹ Warto zwrócić uwagę, że na polskim rynku wydawniczym brakuje rzetelnie opracowanej biografii B. Geremka, pomimo długiego czasu, jaki upłynął od jego tragicznej śmierci. Jak do tej pory kompleksowy opis historii życia legendarnego działacza „Solidarności” ukazał się jedynie w niemieckojęzycznej publikacji pióra, politologa i dziennikarza, Reinholda Vettera (2014).

- Głązewski Jacek. 2015. „Uwagi o myśli politycznej Bronisława Geremka”. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica* XIV (2015) : 28–37.
- Modzelewski Karol. 2008. „Bronisław Geremek – historia i doświadczenie”. *Nauka* 3 : 7–12.
- Vetter Reinhold. 2014. *Bronisław Geremek. Der Stratege der polnischen Revolution*, Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag.